

УДК 364.63-027.553

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.3.5>

Надія КОРПАЧ

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Україна, 43025

ORCID: 0000-0002-3607-2183

Оксана БАРТКІВ

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Україна, 43025

ORCID: 0000-0003-1301-2169

Бібліографічний опис статті: Корпач, Н., Бартків, О. (2023). Сучасний стан економічного насильства над дітьми у сім'ї. *Ввічливість. Humanitas*, 3, 28–34, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.3.5>

СУЧАСНИЙ СТАН ЕКОНОМІЧНОГО НАСИЛЬСТВА НАД ДІТЬМИ У СІМ'Ї

У статті йдеться про те, що економічне насильство є одним з видів домашнього насильства, яке спричинене економічною ситуацією в країні, нормами та ставленням суспільства до насильства. Зазначено, що домашнє насильство довгий час вважалось внутрішньо-сімейним, приватним, однак, на сьогодні дана проблема перестала бути табуованою та розглядається і на рівні суспільства і держави. Водночас акцентується увага на Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами та прийнятому у 2017 році Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Досліджено ознаки економічного насильства над дітьми у сім'ї та розкрито його наслідки, серед яких погіршення психологічного стану особистості; ізоляція через обмеження в грошах та неможливість вийти з кола насильства; сором'язливість через старий одяг тощо.

У процесі проведеного дослідження щодо сучасного стану економічного насильства над дітьми у сім'ї встановлено, що під економічним насильством школярі розуміють обмеження дітей і в кишенькових грошах і в коштах взагалі; обмеження канцелярським приладдям, необхідним для навчання; умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, документів або можливості користуватися ними тощо.

Більша половина дітей (54,2%) зазначили, що вони не відчували на собі такого виду насильства, однак 25,2 респондентів наголосили на недостатності кишенькових грошей, 20,8% наголосили, що інколи батьки їх виганяли з дому за непослух, не купували необхідні речі, умисне позбавляли житла, їжі, одягу, коштів, документів, а це свідчить про те, що означена нами проблема існує. Не знають діти також до кого звернутися у разі відчуття проявів насильства над собою. Окреслене вимагає цілеспрямованої соціальної профілактики цього виду насильства та визначення шляхів, які б мінімізували причини виникнення та попередження економічного насильства над дітьми у сім'ї.

Ключові слова: насильство, економічне насильство, діти, сім'я, порушення прав дитини

Nadia KORPACH

PhD in Pedagogy, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of Social Pedagogy and Pedagogy of Higher School, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Avenue, Lutsk, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0002-3607-2183

Oksana BARTKIV

PhD in Pedagogy, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of General Pedagogy and Preschool Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli ave., Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0003-1301-2169

To cite this article: Korpach, N., Bartkiv, O. (2023). Suchasnyi stan ekonomichnoho nasylstva nad ditmy v simi [Current state of economic violence against children in the family]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 3, 28–34, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.3.5>

CURRENT STATE OF ECONOMIC VIOLENCE AGAINST CHILDREN IN THE FAMILY

The article states that economic violence is one of the types of domestic violence, which is caused by the economic situation in the country, norms and society's attitude to violence. It is noted that for a long time domestic violence was considered intra-family, private, however, today this problem is no longer taboo and is considered at the level of society and the state. At the same time, attention is focused on the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Istanbul Convention) and the Law of Ukraine «On Prevention and Combating Domestic Violence» adopted in 2017.

The signs of economic violence against the children of the family were studied and its consequences were revealed, including the deterioration of the psychological state of the individual; isolation due to financial constraints and the inability to escape the cycle of violence; shyness because of old clothes, etc.

In the course of the conducted research on the current state of economic violence against children in the family, it was established that by economic violence schoolchildren understand the limitation of children in pocket money, in funds in general; limitation of stationery necessary for training; intentional deprivation of housing, food, clothing, other property, documents or the ability to use them, etc.

More than half of the children (54.2%) noted that they had not experienced this type of violence, however, 25.2% respondents emphasized the lack of pocket money, 20.8% noted that sometimes their parents kicked them out of the house for disobedience, did not buy necessary things, deliberately deprived them of housing, food, clothes, funds, and documents, and this indicates that the problem we have identified exists. Pupils do not know who to turn to if they feel violence against them. Separate requirements for targeted social prevention of this type of violence and determination of ways that would minimize the causes of occurrence and prevention of economic violence against children in the family.

Key words: *violence, economic violence, children, family, violation of children's rights.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Домашнє насильство є однією проблемою, виникнення якої спричинене економічною ситуацією в країні, нормами та ставленням суспільства до насильства. Домашнє насильство довгий час вважалося внутрішньо-сімейним, приватним питанням, яке на загал дуже рідко виносилося. Однак сьогодні, на відміну від попередніх років, ця проблема перестає бути табуованою, а відтак є надія що буде вирішуватися ефективніше. Значною перешкодою у боротьбі з насильством є також недостатня свідомість та освіта населення.

Оскільки це явище є досить небезпечною формою порушення прав людини, дуже важливо щоб відбувався надійний захист та підтримка на рівні держави, адже через домашнє насильство постраждала особа не може повною мірою користуватись своїми правами та основними свободами, гарантованими міжнародним правом (Блага, Тунтула, Кочемировська, 2021, с. 23).

Виходячи з цієї позиції, є цінним те, що у грудні 2017 року Верховна Рада України ухвалила Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству», в якому запропоновано новий підхід (із використанням європейських стандартів) до боротьби з цим негативним явищем у суспільстві (Закон України «Про запобігання та протидію домашнього насильства», 2018). Варто також зазначити, що надзвичайно важливим документом у сфері проти-

дії насильству в сім'ї є Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. Конвенція вперше в Європі вводить обов'язкові до виконання стандарти запобігання насильству над жінками та домашнього насильства, захисту жертв і покарання винних осіб (Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами, URL).

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Вивченню насильства над дітьми в родині присвячено дослідження О. Безлюдного, Т. Гончарової, Н. Зимівець, Т. Слободян та ін. Сутність, форми, та методи соціальної профілактики насилля дітей у сім'ї аналізують О. Васильєва, І. Даниленко, Ю. Малієнко, Н. Степура та ін. Проблеми економічного насилля розкривають у наукових дослідженнях Н. Анішук, І. Грицай, Л. Наливайко, О. Чепік-Трегубенко та ін. Попри значну увагу науковців до окресленої проблеми, потребують глибшого аналізу питання вивчення актуального стану економічного насильства над дітьми у сім'ї.

Мета статті – дослідити актуальний стан економічного насильства над дітьми у сучасній українській сім'ї.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів. У сучасній Україні тривала економічна криза, загострення соціальної та політичної напруженості, мате-

ріальна й соціальна поляризація суспільства, що зростає, епідемія ковіду, широкомасштабне вторгнення росії на територію нашої держави, значна кількість тимчасово переміщених осіб і ін. посилюють проблеми в сім'ях. Родини, які потрапили в складні життєві обставини, відчували різке погіршення умов реалізації основних соціальних та особистісних функцій. Це призвело до підвищення агресивності, нетерпимості, що найчастіше проявляється саме в сімейному оточенні. За даними статистики, найбільшу кількість тяжких правопорушень проти особистості встановлено у сфері сімейно-побутових взаємин (Блага, URL).

Згідно з офіційною статистикою України, у 2022 році із заявами про скоєння насилля в сім'ї у поліцію звернулося близько 160 тисяч осіб. Кількість осіб, що перебувають на профілактичному обліку за вчинення насильства в сім'ї, щорічно зростає. Серед форм насильства над дітьми у родині вчені визначають: фізичне (штовхання, побиття, жбурляння різними предметами, спроба вбивства); сексуальне (сексуальні домагання, образи, зґвалтування); психологічне (стеження, погрози, залякування, шантаж, приниження, ігнорування, відсутність турботи); економічне (фінансовий контроль, обмеження, заборона працювати і вчитися, свідоме руйнування та пошкодження майна) (Юрків, 2021).

У контексті нашого дослідження більш детально розглянемо саме економічне насильство. Чітке трактування даного явища подано у Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», а саме, – це форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру... (Ст. 21) (Закон України «Про запобігання та протидію домашнього насильства», 2018).

Водночас, у наукових працях економічне насильство характеризується як:

– один з елементів встановлення влади й контролю однією людиною над іншою (Грищенко, 2022);

– постійний контроль над можливістю особи, яка переживає домашнє насильство,

отримувати, використовувати та зберігати фінанси, умисне позбавлення їжі, житла, одягу чи іншого майна, документів або можливості користуватися ними (Мележик, URL);

– умисне позбавлення одним членом сім'ї іншого члена сім'ї житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які постраждалий має передбачене законом право, що може призвести до його смерті, викликати порушення фізичного чи психічного здоров'я (Закон України «Про запобігання та протидію домашнього насильства», 2018);

– контроль і зловживання. Людина коїть злочин, якщо позбавляє іншу житла, одягу, документів, коштів, особистих речей, відмовляє в лікуванні чи піклуванні, забороняє працювати й навчатися або навпаки – примушує до праці, користуючись при цьому фізичною силою, залякуваннями чи фінансовими перевагами (Грищенко, 2022);

– одна з форм домашнього насильства, у якій партнер свідомо маніпулює фінансами, щоб завдати шкоди та порушити права іншої людини (Блага, Тунтула, Кочеміровська, 2021);

– відмова в утриманні дітей, приховуванні доходів, витраті сімейних грошей із самостійним прийняттям більшості фінансових рішень, неврахуванні потреб партнера (Харитонова, 2018, с. 43).

Узагальнивши вищезазначене, можемо визначити такі ознаки економічного насильства: форма домашнього насильства, яка здійснюється свідомо; свідомо маніпуляція членом сім'ї фінансами; встановлення влади над іншим членом сім'ї через контроль і зловживання; порушення прав членів родини; позбавлення матеріальних благ.

Варто зазначити, що економічне насильство має серйозні наслідки, серед яких:

– погіршення психологічного стану (контролюючи фінанси, кривдник розглядає постраждалу як об'єкт власності, який не може вирішувати, що робити зі своїм тілом, грошима, як розпоряджатися своїм життям. Це дуже сильно впливає на психологічний та емоційний стан постраждалих, оскільки вони можуть почуватися знеціненими й розуміють, що їхня автономія не більша, ніж у дитини: їхні фінансові рішення повністю контролюють, видають кишенькові гроші та ін.);

– ізоляція та неможливість вийти з кола насильства. Обмеження у грошах може поглибити

ізоляцію постраждалих. Вони можуть соромитися з'являтися на людях у старому та невипраному одязі та не мати можливості відвідувати заклади харчування й культури, щоб зустрітися з друзями та рідними. Так постраждалі втрачають систему підтримки. Саме через нестачу фінансів і відірваність від близьких постраждалим стає набагато важче вийти з кола насильства. Якщо людина мобільна – вона має гроші, щоб винаймати квартиру або купити квиток і виїхати в інше місто – її шанси відділитися від насильника набагато більші. Проте економічне насильство ще більше прив'язує до кривдника, може видаватися, що вийти з цього контролю неможливо (Блага, URL).

Однією категорій жертв економічного насильства є діти. Аналіз поглядів учених дозволив нам виокремити прояви економічного насильства над дітьми:

- самостійний пошук чи заробляння грошей;
- потреба забезпечення речами чи їжею шляхом крадіжок;
- тиск батьками (опікунами) на дитину через псування, викидання чи відбирання у неї речей (іграшки, одяг тощо);
- примушування дитини працювати на когось або віддавати дорослим кишенькові чи подаровані гроші (особисті речі);
- обмеження дитині доступу до їжі;
- примушування до жебрацтва, крадіжок чи проституції;
- фізична праця як засіб покарання;
- відсутність коштів на освіту чи необхідні освітні матеріали;
- різні дії за бажанням батьків, які погрожують дитині втратою житла, їжі чи особистих речей (Лабунь, URL).

Загалом до ознак економічного насильства над дітьми у родині відноситься позбавлення матеріальних ресурсів для належного фізичного та психологічного добробуту, відсутність кишенькових грошей і як наслідок – повна звітність про їх використання; примушування дитини до виконання тяжкої, непосильної роботи; пошкодження, псування дитячого майна, залишення дітей без догляду чи піклування, примушування до жебрацтва та інше (Грищенко, 2022, с. 40).

Досліджуючи вплив економічного насильства на особистість А. Блага зазначає, що це насильство небезпечне тим, що умисне відібрання або ненадання одним членом сім'ї іншому майна

та коштів, на які постраждала особа має передбачене законом право, може мати наслідком смерть жертви або викликати порушення фізичного чи психічного здоров'я (Блага, URL).

Якщо фізичне та сексуальне насильство, як правило, залишають «сліди» у вигляді фізичних ушкоджень та травм, розірваного одягу тощо, то психологічне та економічне насильство – найбільш приховані форми домашньої тиранії та складні для ідентифікації і доказування.

Економічне насильство важко припинити, оскільки жертва цілковито позбавлена ресурсів для самостійного життя і залежна від допомоги інших людей. Т. Марценюк вказує також на те, що насильство в родині не залежить від рівня її економічного благополуччя (Марценюк, URL).

Економічне насильство пов'язане з порушенням прав та інтересів дитини через незаконне позбавлення або обмеження його майнових прав. Більше того, зарахування економічного насильства до категорії кримінального зумовлене настанням певної шкоди, яка варіюється від економічного пригнічення до настання смерті (Кримінальний кодекс України, 2001).

Враховуючи вищезазначене та мету нашого дослідження ми провели опитування учнів ЗЗСО № 2 м. Володимира Волинської області. В дослідницькій роботі взяло участь 24 старшокласники.

Анкета-опитувальник передбачала відповіді учнів на 9 запитань. За результатами обробки анкети ми визначили, що в опитуванні взяли участь 15–16 річні школярі, з яких по 7 (29,1%) респондентів – це учні з багатодітних родин (3–4 дітей) і сімей, які виховують одну дитину і 10 (41,8%) респондентів з родин із двома дітьми.

Щодо матеріального благополуччя родини, то 5 (20,8%) старшокласників констатували, що рівень матеріального благополуччя родини вище достатнього, ці школярі наголосили, що вони завжди мають незначні кишенькові гроші, сім'я забезпечена усім необхідним. У той же час, 9 (37,5%) школярів відмітили низький (на їхній погляд) рівень матеріального благополуччя родини. Учні з таких сімей відчувають труднощі матеріального характеру, вони не завжди користуються кишеньковими грошима. 8 старшокласників (33,3%) зазначили, що рівень матеріального благополуччя достатній. Діти з таких сімей завжди можуть дозволити собі необхідні речі, мають коти на обіді в сто-

лові чи на бутерброди. 3 (12,5%) респондентів відмітили високий рівень матеріального благополуччя, вони наголосили, що часто подорожують з батьками, їздять на відпочинок, родина забезпечена усім необхідним для життя (рис. 1).

Наступне питання мало на меті визначити стан обізнаності респондентів з економічним насильством та його проявами. Так, 6 (25%) учнів відзначили, що економічне насильство – це один з видів насильства, що передбачає обмеження дітей у кишенькових грошах та й у коштах взагалі; це обмеження дітей канцелярським приладдям, необхідним для навчання. Як прояви економічного насильства у родині ці учні відзначили умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування.

11 (54,2%) школярів економічне насильство ототожнюють з відібранням грошей або продуктів харчування в родині. Ця група учнів до проявів економічного насильства віднесла навмисне обмеження в харчуванні (відсутність домашньої їжі), відсутність кишенькових грошей або обмеження в грошах, які школяр власно заробив. 5 (20,8%) відзначили, що економічне насильство – це як і психічне, шкодить здоров'ю, оскільки проявляється в насильному відібранні від дитини продуктів харчування та відсутність житла. 3 (12,5%) респондентів чули про такий вид насильства, але в чому його прояви не змогли назвати (рис. 2).

На запитання «Чи мало місце економічне насильство у Вашому житті?» більшість 13 (54,2%) учнів відповіли заперечно. Це тішить, оскільки в родинях цих сімей можна відмітити позитивні і гармонійні відносини. 7 (25,2%) респондентів наголосили на недостатності кишенькових грошей, які б вони могли би витратити за власними потребами.

І це вони потрактували як прояви економічного насильства. 5 (20,8%) наголосили, що інколи батьки їх виганяли з дому за непослух, не купували необхідні речі, умисне позбавляли житла, їжі, одягу, коштів, документів (рис. 3).

Як засвідчує аналіз рис. 3, є певна кількість учнів 5 (20,8%), які зазнавали економічного насильства і потребують допомоги та підтримки. Серед кривдників, які чинили економічне насильство 5 (20,8%) назвали батьків, які в стані алкогольного сп'яніння могли чинити відносно дітей негативні дії.

На жаль, на запитання «У випадку здійснення над Вами економічного насилля – куди ви звернетесь?», респонденти наголосили, що можна звернутися в різні правоохоронні органи, але вони цього робити не будуть, бо такі їхні дії негативно вплинуть на відносини у сім'ї.

Серед причин виникнення домашнього насилля над дітьми, 12 (50%) учнів назвали несприятливий мікроклімат у сім'ї через вживання алкогольних напоїв батьками або одного з батьків; 7 (29,1%) – агресивний характер одного з батьків та низький матеріальний рівень родини. По 3 (12,5%) школярі відзначили проблеми між батьками і дітьми у родині та непослух дітей (рис. 4).

Невтішні висновки ми отримали на запитання «Чи знаєте Ви номер безкоштовної національної «гарячої» лінії з попередження домашнього насилля?», жоден з присутніх учнів не зумів назвати номер телефону, вказуючи номер телефону поліції.

Отже, проведене опитування школярів засвідчило, що діти загалом чули про економічне насильство, розуміють основні причини його виникнення, але окрема їх частина не можуть назвати в чому воно проявляється. Водночас, можна констатувати, що учні стикаються з цим видом насильства у сім'ї, хоча такі прояви не асоціюються ними як насильство над ними та небажання виносити дану проблему на загальне. Діти

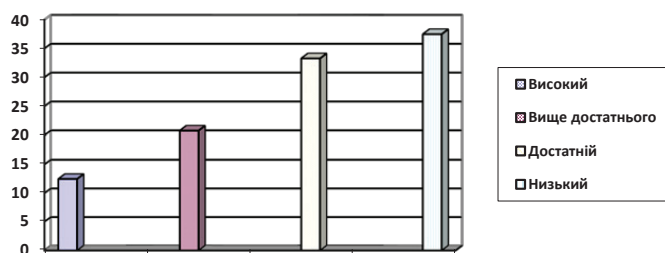

Рис. 1. Розподіл респондентів за рівнем матеріального благополуччя

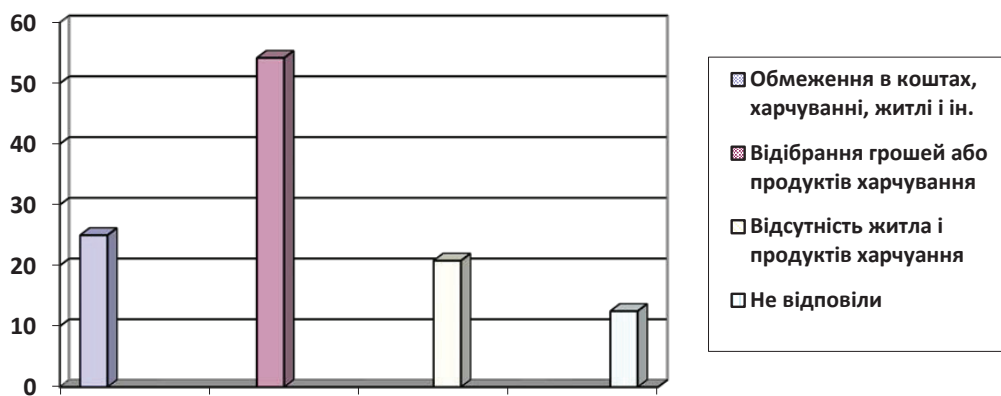

Рис. 2. Розуміння респондентами поняття економічного насильства

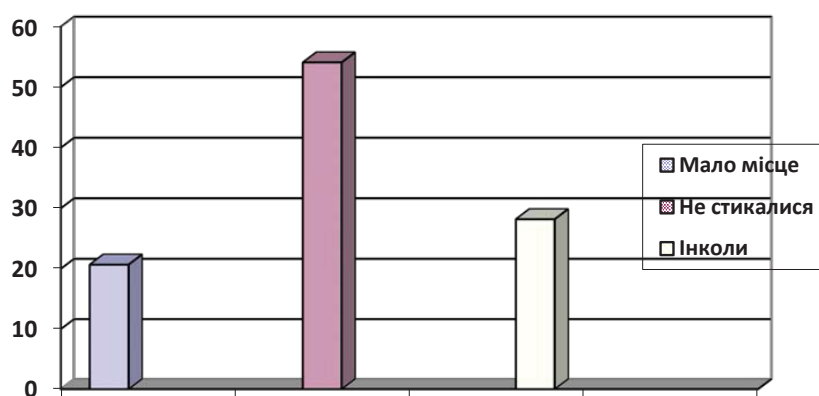

Рис. 3. Розподіл відповідей респондентів на запитання «Чи мало місце економічне насильство у Вашому житті?»

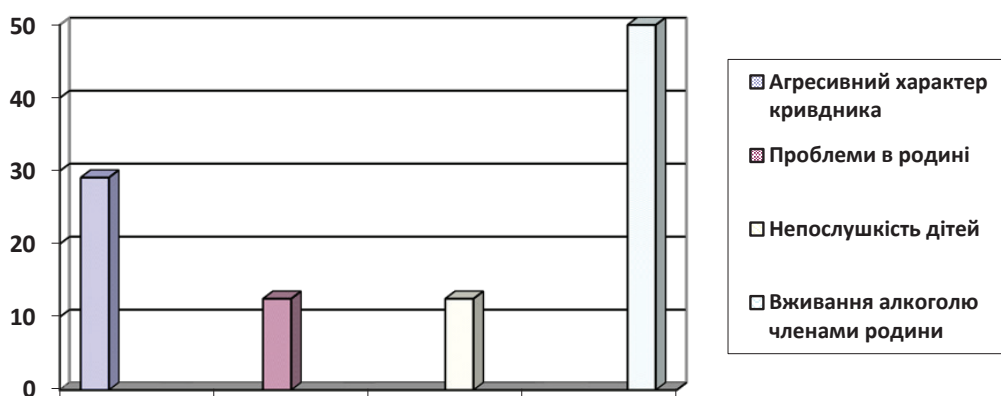

Рис. 4. Причини виникнення економічного насильства над дітьми у родині

також не знають до кого звернутися у разі відчуття проявів економічного насильства над ними.

Окреслене вимагає цілеспрямованої соціальної профілактики цього виду

насильства та визначення шляхів, які б мінімізували причини виникнення та попередження економічного насильства над дітьми у сім'ї.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Актуальні проблеми протидії домашньому насильству : навч.- посіб. / А. Б. Блага, О. С. Тунтула, О. О. Кочемировська ; за заг. ред. А. Б. Благої. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 208 с.
2. Блага А. Контроль карток і кредити. Що таке економічне насильство? URL: <https://www.wonderzine.com.ua/wonderzine/life/life/13305-kontrol-kartok-i-krediti-scho-take-ekonomichne-nasilstvo>.
3. Грищенко А. Л. Проблемні питання кваліфікації економічного насильства як форми домашнього насильства. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: юридичні науки. Том 33 (72) № 3 2022. С. 38-43.
4. Закон України «Про запобігання та протидію домашнього насильства». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2018, № 5, ст. 35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19/paran2#n2>
5. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text
6. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 13.07.2022).
7. Лабунь А. та ін. Економічне насильство. URL: <https://nonviolence.ed-era.com/financial-violence>
8. Марценюк Т. Гендер для всіх. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/12117>.
9. Мележик Т. Економічне насильство в сім'ї: як його розпізнати та подолати. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/ekonomichne-nasilstvo-v-sim-yi-yak-yogo-rozpoznati-ta-podolati-2142004.html>
10. Юрків Я. І. Насильство дітей у сім'ї як соціально-педагогічна проблема. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Педагогіка і соціальна робота, № 28, 2021 р. С. 183-189.
11. Харитонова О. В. Ключові засади гендерної політики в кримінальному праві України та основні напрями реформ щодо протидії насильству стосовно жінок та домашньому насильству: науково-практичний посібник. Харків: ТОВ Видавництво «Права людини», 2018. 344 с.

REFERENCES:

1. Aktualni problemy protydii domashnomu nasyilstvu (2021). [Actual problems of combatin domestic violence]: navch.- posib. / A. B. Blaha, O. S. Tuntula, O. O. Kochemyrovska ; za zah. red. A. B. Blahoi. Mykolaiv : Yyd-vo ChNU im. Petra Mohyly, 2021. 208 s. [in Ukrainian].
2. Blaha A. (2021). Kontrol kartok i kredyty. Shcho take ekonomichne nasyilstvo? [Control of cards and loans. What is economic violence?]. URL: <https://www.wonderzine.com.ua/wonderzine/life/life/13305-kontrol-kartok-i-krediti-scho-take-ekonomichne-nasilstvo>. [in Ukrainian].
3. Hryshchenko A. L. (2022). Problemni pytannia kvalifikatsii ekonomichnoho nasyilstva yak formy domashnoho nasyilstva [Problematic issues of qualification of economic violence as a form of domestic violence]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho*. Serii: yurydychni nauky. Tom 33 (72) № 3 2022. S. 38-43. [in Ukrainian].
4. Zakon Ukrainy «Pro zapobihannia ta protydiiu domashnoho nasyilstva» (2018). [Law of Ukraine «On Prevention and Combating Domestic Violence»]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR)*, 2018, № 5, st. 35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19/paran2#n2> [in Ukrainian].
5. Konventsiia Rady Yevropy pro zapobihannia nasyilstvu stosovno zhinok i domashnomu nasyilstvu ta borotbu iz tsymy yavyschamy (2022). [Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text/ [in Ukrainian].
6. Kryminalnyi kodeks Ukrainy (2001). [Criminal codex of Ukraine]: Zakon vid 05.04.2001 r. № 2341-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (data zvernennia: 13.07.2022). [in Ukrainian].
7. Labun A. ta in. (2012). Ekonomichne nasyilstvo [Economic violence]. URL: <https://nonviolence.ed-era.com/financial-violence> [in Ukrainian].
8. Martseniuk T. (2017). Hender dlia vsikh [Gender is for everyone]. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/12117>. [in Ukrainian].
9. Melezhyk T. (2017). Ekonomichne nasyilstvo v simi: yak yoho rozpoznaty ta podolaty [Economic violence in the family: how to recognize and overcome it]. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/ekonomichne-nasilstvo-v-sim-yi-yak-yogo-rozpoznati-ta-podolati-2142004.html> [in Ukrainian].
10. Yurkiv Ya. I. Nasyilstvo ditei u simi yak sotsialno-pedahohichna problema (2021) [Child violence in the family as a socio-pedagogical problem]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Pedahohika i sotsialna robota, № 28. S. 183-189. [in Ukrainian].
11. Kharytonova O. V.(2018). Kliuchovi zasady hendernoi polityky v kryminalnomu pravi Ukrainy ta osnovni napriamy reform shchodo protydii nasyilstvu stosovno zhinok ta domashnomu nasyilstvu [The key principles of gender policy in the criminal law of Ukraine and the main directions of reforms in combating violence against women and domestic violence]: nauково-praktychnyi posibnyk. Kharkiv: TOV Vydavnytstvo «Prava liudyny», 2018. 344 s. [in Ukrainian].